

ارائه مدل مفهومی از علم و پژوهش در راستای بیانات رهبری در تبیین گام دوم انقلاب

کریم کیاکجوری

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۱/۰۸ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۲۴

چکیده

اکنون نزدیک به دو دهه است که رستاخیز علمی در کشور آغاز شده و با سرعتی که برای ناظران جهانی غافلگیرکننده بود، یعنی یازده برابر شتاب رشد متوسط علم در جهان به پیش رفته است. دستاوردهای دانش و فناوری ما در این مدت که ما را به رتبه‌ی شانزدهم در میان بیش از دویست کشور جهان رسانید و مایه‌ی شگفتی ناظران جهانی شد و در برخی از رشته‌های حسّاس و نو پدید به رتبه‌های نخستین ارتقاء داد، همه و همه در حالی اتفاق افتاده که کشور دچار تحریم مالی و تحریم علمی بوده است. اگر علم نباشد، تولید هم صدمه می‌بیند؛ کشور با علم پیش می‌رود. بدون انواع دانش، اقتدار کشور امکان‌پذیر نیست. دانش اقتدار می‌آورد و آشکارترین وسیله‌ی عزّت و قدرت یک کشور، دانش است. این مقاله با مروری بر بیانات مقام معظم رهبری در حوزه علم و پژوهش در قالب یک مدل مفهومی با پنج بعد بومی‌سازی دانش، خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی، تقویت روحیه پژوهش محوری، آموزش و پرورش، تولید علم و کاربردی کردن علم، سعی در تبیین بیانیه گام دوم انقلاب داشته است.

کلمات کلیدی

علم و پژوهش، مدل مفهومی، گام دوم انقلاب.

علم، ارتباط بلافصلی با انسان دارد و انسان، آن موجودی است که می‌تواند تولید علم بکند و این استعداد را دارد که تولید علم کند. نمی‌توان گفت اولین انسان‌هایی که روی زمین آمده‌اند هیچ علمی نداشته‌اند و فقط عمل صرف انجام می‌داده‌اند. انسان‌های امروزی که به صورت ارثی علم‌هایی دارند و به صورت ژنتیک و موروثی علم‌هایی دارند، ولی انسان اولیه هم با توجه به نوع خلقتش حتماً نوعی علم داشته است. وقتی انسان عملی را انجام می‌دهد، از اعمالش یکسری تجربیات را کسب می‌کند که این تجربیات وقتی انباشت می‌شود، به علم تبدیل می‌شود؛ یعنی می‌تواند از آن‌ها قاعده و فرضیه استخراج کند. پس تعاملی دوطرفه بین علم و عمل وجود دارد. گویی انسان عالم متولد شده و با اکتساب خودش، علم هم تکثیر پیدا می‌کند (راهبرد یاس، ۱۳۸۸). علم کوششی است در راه شناختن جهان و فناوری تلاشی است در مسیر انجام کارها و بهتر زیستن علم روابط میانی کمیت‌ها و پدیده‌ها را کشف می‌کند (معتدی، ۱۳۸۹).

پیشرفت مادی کشور در درجه‌ی اول، متوقف بر دو عنصر است: یک عنصر، عنصر علم است؛ یک عنصر، عنصر تولید است. اگر علم نباشد، تولید هم صدمه می‌بیند؛ کشور با علم پیش می‌رود. اگر علم باشد، اما بر اساس این علم و بر بنیاد دانش، تولید تحول و تکامل و افزایش پیدا نکند، باز کشور درجا می‌زند. عیب کار ما در دوران حکومت طواغیت این بود علم نداشتیم و چون علم نبود، نه تولید متکی بر پایه‌ی علم و پیشرونده و رشد یابنده داشتیم. لذا دنیا وقتی وارد میدان صنعت شد، پیش رفت؛ قاره‌ی آسیا که دیرتر از اروپا وارد میدان صنعت شده بود، پیش رفت؛ ولی ما بر اثر حکومت این طواغیت و شرایط گوناگون، عقب ماندیم. اگر می‌خواهیم جبران کنیم - که می‌خواهیم و ملتمان حرکت هم کرده است و به میزان زیادی پیش هم رفته است - باید به علم و تولید اهمیت بدهیم؛ باید در مراکز علم، در مراکز تحقیق، با شکل‌های نو و مدرن پیگیری شود (بیانات در دیدار کارگران نمونه سراسر کشور، ۱۳۸۹/۰۲/۸). از همه این حرف‌هایی که گفته شد مهم‌ترین مسئله علم و تحقیق و پژوهش است... پول فی‌نفسه اقتدار نمی‌آورد. آنی که اقتدار می‌آورد، دانش است. امروز اگر آمریکا پیشرفتگی علمی خودش را نمی‌داشت، نمی‌توانست در دنیا این‌جور زور گوئی بکند و در همه‌ی مسائل عالم دخالت بکند... ثروت هم اگر به دست می‌آید از ناحیه علم به دست می‌آید. علم را اهمیت بدهید. اینی که من سال‌هاست روی مسئله‌ی علم، تحقیق، پژوهش، پیشرفت، نوآوری، شکستن مرزهای علمی موجود تکیه می‌کنم، به خاطر این است. بدون انواع دانش، اقتدار کشور امکان‌پذیر نیست. دانش اقتدار می‌آورد (دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور ۱۳۸۸/۸/۶). دانش، آشکارترین وسیله‌ی عزت و قدرت یک کشور است.

ارائه مدل مفهومی از علم و پژوهش در راستای بیانات رهبری در تبیین گام دوم انقلاب / کیاکجوری

روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دوپست‌ساله فراهم کند و با وجود تهیدستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آن‌ها را به دست گیرد. ما به سوءاستفاده از دانش مانند آنچه غرب کرد، توصیه نمی‌کنیم، اما مؤکداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه‌ی دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم. بحمدالله استعداد علم و تحقیق در ملت ما از متوسط جهان بالاتر است. اکنون نزدیک به دو دهه است که رستاخیز علمی در کشور آغاز شده و با سرعتی که برای ناظران جهانی غافلگیرکننده بود - یعنی یازده برابر شتاب رشد متوسط علم در جهان - به پیش رفته است. دستاوردهای دانش و فناوری ما در این مدت که ما را به رتبه‌ی شانزدهم در میان بیش از دوپست کشور جهان رسانید و مایه‌ی شگفتی ناظران جهانی شد و در برخی از رشته‌های حسّاس و نو پدید به رتبه‌های نخستین ارتقاء داد، همه‌وهمه در حالی اتفاق افتاده که کشور دچار تحریم مالی و تحریم علمی بوده است. ما با وجود شنا در جهت مخالف جریان دشمن‌ساز، به رکوردهای بزرگ دست یافته‌ایم و این نعمت بزرگی است که به خاطر آن باید روز و شب خدا را سپاس گفت.

اما آنچه من می‌خواهم بگویم این است که این راه طی شده، با همه‌ی اهمّیتش فقط یک آغاز بوده است و نه بیشتر. ما هنوز از قلّه‌های دانش جهان بسیار عقبیم؛ باید به قلّه‌ها دست یابیم. باید از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها عبور کنیم. ما از این مرحله هنوز بسیار عقبیم؛ ما از صفر شروع کرده‌ایم. عقب‌ماندگی شرم‌آور علمی در دوران پهلوی‌ها و قاجارها در هنگامی که مسابقه‌ی علمی دنیا تازه شروع شده بود، ضربه‌ی سختی بر ما وارد کرده و ما را از این کاروان شتابان، فرسنگ‌ها عقب نگه‌داشته بود. ما اکنون حرکت را آغاز کرده و با شتاب پیش می‌رویم ولی این شتاب باید سال‌ها با شدت بالا ادامه یابد تا آن عقب‌افتادگی جبران شود. این‌جانب همواره به دانشگاه‌ها و دانشگاہیان و مراکز پژوهش و پژوهندگان، گرم و قاطع و جدی در این‌باره تذکر و هشدار و فراخوان داده‌ام، ولی اینک مطالبه‌ی عمومی من از شما جوانان آن است که این راه را با احساس مسئولیت بیشتر و همچون یک جهاد در پیش گیرید. سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته‌شده و این انقلاب، شهیدانی از قبیل شهدای هسته‌ای نیز داده است. به‌پاخیزید و دشمن بدخواه و کینه‌توز را که از جهاد علمی شما بشدت بیمناک است ناکام سازید.

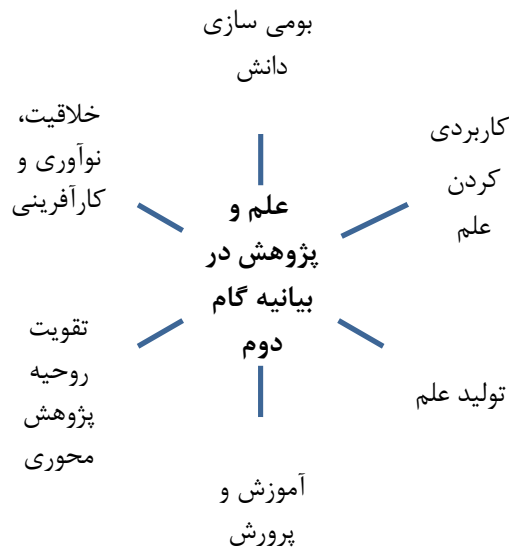
مدل مفهومی تحقیق

هر مدل مفهومی به‌عنوان نقطه شروع و مبنایی جهت انجام مطالعات و تحقیقات است به‌گونه‌ای که

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰

متغیرهای موردنظر تحقیق و روابط میان آن‌ها را مشخص می‌کند. به عبارت دیگر می‌توان گفت که به صورتی ایده‌آل، مدل مفهومی یا همان نقشه ذهنی و ابزار تحلیلی، یک استراتژی جهت شروع و انجام تحقیق است به گونه‌ای که انتظار می‌رود در حین اجرای تحقیق، متغیرها، روابط و تعاملات بین آن‌ها مورد بررسی و آزمون قرار گرفته و حسب ضرورت تعدیلاتی در آن‌ها انجام شده و عواملی نیز از آن‌ها کم و یا به آن‌ها اضافه شود.

بدون توجه به بحث‌های گوناگونی که معمولاً در مورد تئوری و تئوری‌پردازی مطرح می‌شود در مجموع می‌توان هرگونه نوآوری تئوریک را در چهار گروه بدین شرح در نظر گرفت (Feldman, 2004): بسط یا بهبود تئوری‌های موجود، مقایسه دیدگاه‌های تئوریک مختلف، بررسی پدیده‌ای خاص با استفاده از دیدگاه‌های تئوریک مختلف و بالاخره اینکه بررسی پدیده‌ای مستند و تکراری (تحقیقی که قبلاً انجام شده است) در محیط و شرایطی جدید. مبتنی بر این دیدگاه، مقاله حاضر در گروه سوم یعنی بررسی پدیده‌ای خاص با استفاده از دیدگاه‌های تئوریک مختلف قرار می‌گیرد. بر این اساس، هدف عملیاتی مقاله حاضر، به ارائه یک مدل مفهومی (نمودار شماره ۱) از برخی بیانات رهبری طی ساله‌های گذشته در حوزه علم و دانش که می‌تواند به عملیاتی کردن این مفهوم در بیانیه گام دوم کمک شایانی نماید.

نمودار ۱- مدل مفهومی از عملیاتی کردن علم و پژوهش در بیانیه گام دوم انقلاب

ارائه مدل مفهومی از علم و پژوهش در راستای بیانات رهبری در تبیین گام دوم انقلاب / کیا کجوری

تشریح تفصیلی مدل عملیاتی کردن علم و پژوهش در بیانیه گام دوم انقلاب

بومی سازی دانش

درواقع در شرایط فعلی تأکید معظم له بر توان داخلی و نگاه به استعداد خودی از راه‌های دستیابی به موفقیت در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و... است که نیازمند توجه به داشته‌های ملی و سامان دادن به همه توانمندی‌ها است. لذا ایشان در این باره می‌فرمایند: " حل مشکلات اقتصادی مردم در شرایط فعلی از راه برنامه‌ریزی صحیح برای فعال کردن ظرفیت‌های بی‌شمار داخلی و تکیه بر استعدادهای جوان کشور امکان‌پذیر است ". (دیدار با مردم ایلام ۱۳۹۳/۲/۲۳). لذا بنا به تعبیر معظم له: «اگر ملت ایران بخواهد جایگاه شایسته‌ی خود را پیدا بکند... راه آن این است که از دانش، از هوش، از قدرت تحرک بالا، از قدرت ابتکار و از عزم راسخ در همه‌ی بخش‌ها استفاده کنیم و بهره بگیریم.» (بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا ۱۳۹۳/۲/۱۰). در مورد دانش‌های پیشرفته و روز، الآن هم درهای مراکز علمی مهم بروز دنیا به روی دانشمندان ایرانی و دانشجوی ایرانی بسته است، اما در عین حال، ما در نانو پیشرفت کردیم، در هسته‌های پیشرفت کردیم، در سلول‌های بنیادی پیشرفت کردیم، در صنایع دفاعی پیشرفت کردیم، در صنایع پهناد و موشک، به کوری چشم دشمن، پیشرفت کردیم؛ چرا در اقتصاد نتوانیم پیشرفت کنیم؟! ما که در این سر صحنه‌ها و عرصه‌های گوناگون این همه موفقیت به دست آوردیم، در اقتصاد هم اگر عزممان را جزم کنیم و دست به دست هم بدهیم، می‌توانیم اقتصاد را شکوفا کنیم. چشممان به دست دشمن نباشد که کی این تحریم را برمی‌دارد، کی فلان نقطه را موافقت می‌کند؛ به درک! نگاه کنیم ببینیم خودمان چه کار می‌توانیم بکنیم.» (دیدار در حرم رضوی ۱۳۹۳/۱/۱).

از این منظر توجه به توان خودی در وضعیت جهانی فعلی، از لوازم صیانت استقلال، امنیت و دستیابی به موفقیت در عرصه‌های مختلف سیاسی دولتمردان است. از این رو رهبر فرزانه انقلاب می‌فرماید: «اگر ظرفیت‌های داخلی را فعال کنیم و بر توان داخلی متمرکز شویم آمریکا و قدرت‌های دیگر توانایی هیچ غلطی را اعم نظامی و غیرنظامی نخواهد داشت و نخواهد توانست ملت ایران را با فشار زمین‌گیر کنند.» (دیدار مردم ایلام ۱۳۹۳/۲/۲۳)

در تعبیر رهبری کلید راه حل مشکلات نیز قوی بودن و داشتن اقتدار است چرا که ایشان می‌فرمایند: «هر جا شما قوی بودید، توانا بودید، روی پای خودتان توانستید بایستید، آن‌ها مجبور می‌شوند مؤدبانه‌تر با شما رفتار بکنند، منطقی‌تر با شما رفتار بکنند؛ این کلید حل همه‌ی مشکلات کشور است.» لذا برابر نظر معظم له با اتکا به توان داخلی و استعدادهای بومی کشور «باید کشور از درون بجوشد. تولیدتان را، اقتصادتان را، آینده‌تان را، بایستی خودتان از درون تأمین کنید و ملت ایران، ملت با استعدادی است؛

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰

می‌تواند؛ [هم] ذخایر انسانی ما بی‌نهایت است، هم ذخایر طبیعی ما خوشبختانه خیلی فراوان است» (بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا ۱۳۹۳/۲/۱۰).

تولید علم

علم می‌تواند موجب پیشرفت فناوری شود و فناوری نیز در پیشرفت علم مؤثر است. استفاده از روش‌های نو و بهره‌گیری از ابزارهای دقیق خود نیز به پیشرفت و تولید علم کمک می‌کند. به طوری که علم و فناوری، که دو دستاورد ارزشمند انسان هستند، اکنون چنان درهم ادغام و یکی شده‌اند که بسیاری از افراد علم و فناوری را یکی و مترادف یکدیگر می‌دانند (معمدی، ۱۳۸۹). امروز ما بیش از سهم خودمان در دنیا تولید علم داریم، یعنی تقریباً حدود دو برابر سهم خودمان؛ یعنی ما ۱ درصد باید سهم تولید علم داشته باشیم، الآن تقریباً ۲ درصد است؛ ۱/۹ درصد تولید علم داریم که خب چیز خوبی است. البته قانع نیستیم، بیشتر از این باید سهم داشته باشیم (بیانات در دیدار نخبگان و استعدادهای برتر علمی).

یکی از مصداق‌های روشن این است که ما رویکرد مصرف‌کنندگی علم را تبدیل کنیم به رویکرد تولید علم. تا کی باید ما بنشینیم مصرف‌کننده‌ی علم دیگران باشیم؟... تولید علم؛ یعنی خطوط مرزی علم را شکستن و جلو رفتن که این کاری است که ما در کشورمان هنوز نتوانسته‌ایم آن‌چنان که شایسته‌ی نظام جمهوری اسلامی است به آن برسیم؛ باید بتوانیم از لحاظ علمی جلو برویم؛ وقتی علم جلو رفت، آن وقت فناوری هم جلو می‌رود؛ وقتی فناوری جلو رفت، تأثیر در زندگی می‌گذارد؛ وقتی فناوری جلو رفت، در دنیا چشم‌ها به شما متوجه می‌شود و احساس نیاز می‌کنند؛ در زندگی انسان‌ها تأثیر می‌گذارد؛ این‌ها مسائل بسیار مهمی است... (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان).

تولید علم، فقط انتقال علم نیست؛ نوآوری علمی در درجه اول اهمیت است. این را من از این جهت می‌گویم که باید یک فرهنگ بشود. این نو اندیشی، فقط مخصوص اساتید نیست؛ مخاطب آن، دانشجویان و کل محیط علمی هم است. البته برای نوآوری علمی - که در فرهنگ معارف اسلامی از آن به اجتهاد تعبیر می‌شود - دو چیز لازم است: یکی قدرت علمی و دیگری جرأت علمی. البته قدرت علمی چیز مهمی است. هوش وافر، ذخیره علمی لازم و مجاهدت فراوان برای فراگیری، از عواملی است که برای به دست آمدن قدرت علمی، لازم است؛ اما این کافی نیست. ای بسا کسانی که از قدرت علمی هم برخوردارند، اما ذخیره انباشته علمی آن‌ها هیچ جا کاربرد ندارد؛ کاروان علم را جلو نمی‌برد و یک ملت را از لحاظ علمی به اعتلاء نمی‌رساند؛ بنابراین جرأت علمی لازم است... اگر بخواهید از لحاظ علمی پیش بروید، باید جرأت نوآوری داشته باشید. استاد و دانشجو باید از قید و زنجیره جزمیگری تعریف‌های علمی القاء شده

ارائه مدل مفهومی از علم و پژوهش در راستای بیانات رهبری در تبیین گام دوم انقلاب / کیا کجوری

و دائمی دانستن آن‌ها خلاص شوند (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در مراسم مشترک دانش‌آموختگی دانشگاه‌های افسری ارتش، ۲۱/۱۰/۱۳۹۰).

ما باید علم را خودمان تولید کنیم و آن را بجوشانیم. هر پله‌ای از پله‌ها که انسان در مدارج علم بالا برود، او را آماده می‌کند برای برداشتن گام بعدی و رفتن به یک پله‌ی بالاتر. این حرکت را بایستی ما از خودمان، در درون خودمان، با استفاده‌ی از منابع فکری و ذخایر میراث فرهنگی خودمان ادامه بدهیم و داشته باشیم (بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷/۳/۷).

کار آفرینی

اگر کسی بتواند زمینه‌ی کار را فراهم بکند، یک عبادت انجام داده است... کار آفرینی، ایجاد اشتغال در کشور موجب می‌شود که ثروت تولید بشود؛ همچنانی که سرمایه و سرمایه‌دار، ایجاد کار می‌کند - چه سرمایه‌ی مالی، چه سرمایه‌ی علمی - کارگر هم ایجاد سرمایه می‌کند، ایجاد ثروت می‌کند. این البته یک جنبه‌ی مهمی است در اشتغال، اما اهمیت اشتغال فقط این نیست. یک بعد دیگر اهمیت اشتغال این است که شما یک گنج را دارید استخراج می‌کنید. یک انسانی که در او استعدادهایی وجود دارد، می‌تواند تولید کند، می‌تواند بیافریند، این افتاده بود آنجا، شما دست او را به کار بند کردید، این گنجینه‌ی درونی استخراج شد؛ خیلی اهمیت دارد. انسانی که کار ندارد، اشتغال ندارد، یک استعداد پنهان مخفی خداداده را غالباً بدون اختیار خودش را کد گذاشته، وقتی شما این انسان را مشغول کار می‌کنید، این چشمه که در درون بود و از او استفاده‌ای نمی‌شد، تشنه‌ای از او سیراب نمی‌شد، این چشمه را شما به جریان می‌اندازید. پس اشتغال و اشتغال آفرینی، هم جنبه‌ی اقتصادی بزرگی دارد، هم جنبه‌ی انسانی خیلی والائی دارد... کار آفرینی یک عبادت است؛ یک کار با ارزش است؛ یک ارزش آفرینی است... ما باید یک اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور به وجود بیاوریم. امروز کار آفرینی معنایش این است... یک نکته‌ی دیگر هم مسئله‌ی نوآوری و ابتکار و زیبایی است در تولیدات کشور. از جمله‌ی چیزهائی که باید مورد توجه قرار بگیرد، نوآوری کردن در همه‌ی تولیدات به صورت پی‌درپی و لحاظ حس، یعنی اشباع حس زیبایی شناسی در مصرف‌کننده است. این یکی از مسائل قابل توجه هست که بایستی به آن اهمیت بدهیم... به تربیت نیرو، بخصوص در صنایع دانش‌بنیان - همان‌طور که دوستان گفتند - بایست خیلی اهمیت داد. در بعضی از بخش‌ها خوشبختانه این کار شده است. در بخش انرژی هسته‌ای ما اطلاع داریم، در بخش رویان از نزدیک اطلاع داریم که تربیت نیروی ماهر، نیروی کارآمد، نیروی دانشمند و محقق انجام گرفته. بایست به این در بخش‌های مختلف توجه کرد... (بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۱۳۸۹/۶/۱۶).

پژوهش محوری

ما اگر تحقیق را جدی نگیریم، باز سال‌های متمادی بایستی چشم به منابع خارجی بدوزیم و منتظر بمانیم که یک نفر در یک گوشه‌ی دنیا تحقیقی بکند و ما از او یا از آثار تألیفی بر اساس تحقیق او استفاده کنیم و اینجا آموزش بدهیم. این نمی‌شود؛ این وابستگی است؛ من بارها گفته‌ام که ما از شاگردی ننگمان نمی‌کند که شاگردی کنیم؛ استاد پیدا بشود، ما پیش او شاگردی می‌کنیم؛ اما از این ننگمان می‌شود که همیشه و در همه‌ی موارد شاگرد باقی بمانیم؛ این‌که نمی‌شود (دیدار اساتید و رؤسای دانشگاه‌ها ۱۳۸۶/۷/۹)

پژوهش خیلی مهم است. البته ما پژوهشگاه‌هایی داریم، خوب هم هست اما خود دانشگاه‌ها باید پژوهش محور بشوند؛ پژوهشگاه درست کنند، پژوهشکده درست کنند و خود دانشگاه بشود پژوهش [محور]. منافاتی هم ندارد که بیرون هم باشند، پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌های بیرونی وجود داشته باشند اما خود دانشگاه‌ها بشوند پژوهش محور (دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری ۱۳۹۴/۸/۲۰).

کاربردی کردن علم

رابطه‌ی بین کشورها در زمینه‌ی علم باید رابطه‌ی صادرات و واردات باشد؛ یعنی در آن تعادل و توازن وجود داشته باشد. همچنانی که در باب مسائل اقتصادی و بازرگانی، اگر کشوری وارداتش بیشتر از صادراتش شد، ترازش منفی می‌شود و احساس غبن می‌کند، در زمینه‌ی علم هم باید همین جور باشد. علم را وارد کنید، عیبی ندارد؛ اما حداقل به همان اندازه که وارد می‌کنید - یا بیشتر - صادر کنید. باید جریان دوطرفه باشد؛ و آلا اگر شما دائماً ریزه‌خوار خوان علم دیگران باشید، این پیشرفت نیست. علم را بگیرید، طلب کنید، از دیگران فرابگیرید؛ اما شما هم تولید کنید و به دیگران بدهید. مواظب باشید تراز بازرگانی شما در اینجا هم منفی نباشد. متأسفانه در این یکی دو قرن شکوفائی علم در دنیا، تراز ما تراز منفی بوده. از اول انقلاب کارهای خوبی شده؛ اما این کارها بایستی با سرعت و شدت هرچه بیشتر ادامه پیدا کند (بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۱۳۸۸/۲/۲۷).

آموزش و پرورش

وضعیت علمی و مهارتی نیروی انسانی مهم‌ترین شاخصه جامعه توسعه یافته است. مهم‌ترین سرمایه هر جامعه نیروی انسانی است برای تحقق توسعه پویا و مستمر آموزش رکن اساسی است، البته آموزش‌های هدفمند و کاربردی که بتواند بستر لازم برای توسعه را فراهم آورد؛ بنابراین اگر بخواهیم

ارائه مدل مفهومی از علم و پژوهش در راستای بیانات رهبری در تبیین گام دوم انقلاب / کیا کجوری

جامعه پیشرفته‌ای داشته باشیم باید سطح سواد جامعه را افزایش دهیم (<http://basirat.ir>). آموزش و پرورش باید تربیت نسلی با ایمان، وفادار، مسئولیت‌پذیر، دارای اعتماد به نفس، دارای ابتکار، راستگو، شجاع، با حیا، اهل فکر و اندیشه، عاشق کشور و نظام و مردم و دوستدار مصالح کشور را، هدف اصلی خود قرار دهد (رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار هزاران نفر از معلمان سراسر کشور ۱۷ اردیبهشت/ ۱۳۹۶). اگر تعلیم را یک معنای وسیعی بگیریم، این سه عرصه را شامل می‌شود: یاد دادن دانش؛ محتوای کتاب‌ها و محتوای علوم و مانند این‌ها که باید بچه‌های ما - مردان و زنان آینده‌ی کشور ما - این‌ها را یاد بگیرند. این، یک کار است.

کار دوم که از این مهم‌تر است، یاد دادن تفکر است. کودک ما فراگیرد که فکر کند - فکر صحیح، فکر منطقی - و برای فکر کردن درست راهنمایی بشود؛ سطحی‌نگری، سطحی‌آموزی در مسائل زندگی یک جامعه را زمین‌گیر می‌کند، در بلندمدت بدبخت می‌کند؛ باید فکر کردن را در جامعه نهادینه کرد. اگر کسی دارای تفکر بود، این روحیه موجب می‌شود که او بتواند مسائل مهم علم را هم کشف کند. اگر جوان ما، عالم ما، دانشمند ما متفکر بار آمده باشد، از آن ذخیره‌ی دانشی که در اختیار او است، ده‌ها و صدها مسئله‌ی جدید مطرح می‌کند و پاسخ می‌گیرد. پس استفاده‌ی از علم با تفکر ممکن است.

سوم، رفتار و اخلاق؛ آموزش رفتاری، آموزش اخلاقی، سبک زندگی، نوع رفتار. ما ملت‌ی هستیم با آرمان‌های بلند، با حرف‌های بزرگ، با قلّه‌های ترسیم‌شده که می‌خواهیم خودمان را به این قلّه‌ها برسانیم. این احتیاج دارد به انسان‌های صبور، عاقل، متدین، اهل ابتکار، اهل اقدام، دور از تنبلی، مهربان، عطوف، دارای حلم، دارای شجاعت، با رفتارهای مؤدبانه، پرهیزگار و انسان‌هایی که درد دیگران، درد آن‌ها محسوب بشود (بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان سراسر کشور، ۱۳۹۳/۲/۱۷).

نتیجه‌گیری و راهکارها

بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، تجدید مطلعی است خطاب به ملت ایران و به‌ویژه جوانان که به‌مثابه منشوری برای دومین مرحله‌ی خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی خواهد بود و فصل جدید زندگی جمهوری اسلامی را رقم خواهد زد. یکی از محورهای مهم در بیانیه گام دوم انقلاب، علم و پژوهش است. در راستای مقاله فوق و مدل مفهومی ارائه شده، برخی از توصیه‌های مقام معظم رهبری به‌عنوان راهکارهای تقویت و توجه به علم و پژوهش اشاره می‌گردد:

- هر استادی، هر دانشجویی و هر پژوهشگری احساس بکند که تولید علم و پیشرفت علمی و جنبش نرم‌افزاری وظیفه‌ی او است که این کار را بایستی انجام بدهد (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۵/۶/۳).

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰

- برای پیشرفت کشور واقعاً احتیاج داریم به اینکه مسئله‌ی علم و مسئله‌ی فناوری بشود مسئله‌ی مطرح کشور (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۵/۶/۳).
- ما بایستی در مجموعه‌ی دانشگاه‌های کشور یک زنجیره‌ی کامل علمی را شاهد باشیم؛ به معنای واقعی، یک شبکه‌ی عظیم تولید علم در همه‌ی ابعاد و در همه‌ی بخش‌های مورد نیاز و همه هم‌افزا و مکمل یکدیگر (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در هشتمین همایش ملی نخبگان جوان، ۱۳۹۳/۷/۳۰).
- ارتقاء سطح دانش و ظرفیت‌های علمی، پژوهشی، آموزشی و صنعتی کشور برای تولید علم و فناوری مربوط به امنیت فضای اطلاعاتی و ارتباطی علم مجرد و به تنهایی هم کافی نیست؛ علم را باید وصل کنیم به فناوری، فناوری را باید وصل کنیم به صنعت و صنعت را باید وصل کنیم به توسعه‌ی کشور (بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۵/۱/۱).
- هدفدار کردن تحقیق علمی با توجه به نیازهای کشور و نیازهای صنعت و بقیه‌ی بخش‌های حیاتی کشور است (بیانات در دیدار اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۵/۷/۱۳).
- افزایش بودجه تحقیق و پژوهش نسبت به تولید ناخالص داخلی و افزایش ورود دانش‌آموختگان دوره کارشناسی به دوره‌های تحصیلات تکمیلی (ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه).
- باید روی این دو شاخه - دو شاخه‌ی اصلی؛ یعنی علوم انسانی و علوم پایه - در کشور، سرمایه‌گذاری فکری، علمی، پولی و تبلیغی بشود تا این که پیش بروند (بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، ۱۳۸۴/۱۰/۲۹).
- ما باید در زمینه‌ی علوم انسانی یک کار اساسی بکنیم و این حرف، حرفی نیست که امروز به ذهن کسی رسیده باشد؛ نه این حرف، سال‌هاست که گفته شده و باید تحقق پیدا کند (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۴/۱۰/۱۳).
- رسانه می‌تواند در نهضت تولید علم و فکر و نظریه و اندیشه در زمینه‌های مختلف - چه در زمینه‌ی فنی و چه در زمینه‌ی انسانی و غیره - نقش ایفا کند (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۹/۱۱).
- کار تحقیقات، کار تولید علم، ارتباط صنعت و علم و همین پارک‌ها یا مراکز تحقیقاتی که کارهای جدید است و نهال‌های تازه سر برآورده و کاری هم نیست که تمام‌شدنی باشد، باید توجه کنید که استمرار پیدا کند تا این درخت، تناور شود؛ به این‌ها هرچه می‌توانید، برسید (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۳/۶/۴).

ارائه مدل مفهومی از علم و پژوهش در راستای بیانات رهبری در تبیین گام دوم انقلاب / کیا کجوری

- از تجربه‌ها و دانش‌ها باید استفاده کرد، اما الگو و شیوه و مدل را باید کاملاً بومی و خودی انتخاب کرد (بیانات در دیدار نمایندگان مجلس، ۱۳۸۳/۳/۲۷).

- لازمه اینکه نسلی محکم، قوی، با اراده، مبتکر، پیشرو و فعال تربیت شود، آن است که آموزش و پرورش زمینه مناسب را برای معلم، دانش‌آموز، اولیا و طراحان و نویسندگان کتاب‌های درسی فراهم آورد (رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار هزاران نفر از معلمان سراسر کشور ۱۳۹۶/۲/۱۷).

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰

منابع

- ۱) راهبرد یاس، (۱۳۸۸)، "علم، فناوری و توسعه"، نشریه راهبرد یاس، شماره ۱۹.
- ۲) مجموعه بیانات رهبری از سایت: khamenei.ir.
- ۳) معتمدی، اسفندیار (۱۳۸۹)، "اثر متقابل علم و فناوری"، رشد آموزش، دوره ۶، شماره ۱، پاییز.
- 4) <http://basirat.ir>.
- 5) Feldman, D. C (2004), "The devil is in the detail: converting good research into publishable articles", Journal of management, (30)(1), 1-6.